

Stručni rad

PRIMJER KORIŠTENJA FORMATIVNOG PRAČENJA I STRATEGIJE MATRICE USPOREĐIVANJA NA SATU POVIJESTI U 9. RAZREDU

dr. ALEŠ MARĐETKO, prof. povijesti i zemljopisa

OŠ DR. FRANJA ŽGEČA DORNAVA

Sažetak

Članak prikazuje uporabu elementa formativnog praćenja - provjera predznanja i elementa strategije učenja čitanja – matrica uspoređivanja na satovima povijesti. Lekcija je provedena u 9. razredu, u tematskom sklopu "Političke karakteristike 20. stoljeća", nastavna jedinica Rat će završiti do Božića - Ratovanje. Glavni sadržaj nastavne jedinice bila su bojišta (fronte) koja su nastale na području Europe tijekom Prvog svjetskog rata.

Ključne riječi: Formativno praćenje, provjera predznanja, strategije učenja čitanja, matrica uspoređivanja, istraživačko učenje, povijest, prvi svjetski rat.

1. Uvod

Na satovima povijesti mnoge se lekcije još uvijek predaju frontalno. Objašnjavajući učenicima, učitelj iznosi glavne činjenice koje učenici zatim zapisuju u bilježnice. Te činjenice učenici bez kritičkog mišljenja uče za ocjenu. Uspješnost naučenog obično se provjerava tako, da učenici iznose činjenice koje su zapisali tijekom sata. Iako učenici uspješno prezentiraju podatke, oni ne razvijaju potreban osjećaj za razumijevanje povijesti, posebice razumijevanja tijeka pojedinih događaja u kontekstu obilježja vremena kada su se ti događaji dogodili.

Drugi problem koji se javlja na satovima povijesti je mnoštvo podataka koji se pojavljuju u pojedinim nastavnim jedinicama. Stoga većina učenika ima poteškoća da sami izvuku najvažnije činjenice iz teksta. Zato se osjećaju najsigurnije ako te činjenice, obično kroz frontalni prikaz, iznese učitelj.

Budući da je jedan od ciljeva suvremene škole samostalan rad učenika, koji otkrivaju glavne činjenice pojedinih sadržaja, potrebno je učenike naviknuti na takav rad. Samo ponavljanjem takvog oblika rada učenici stječu dovoljno vještina i znanja, kao i sigurnosti, da mogu postići ciljeve znanja samostalnim radom.

Najbolji način za to je korištenje elemenata formativnog praćenja i strategija učenja čitanja. U našem slučaju ti su elementi bili provjera predznanja i matrica uspoređivanja.

2. Formativno praćenje znanja

Formativno praćenje procesa učenja može se definirati kao pedagoški dijalog za suglasno zajedničko praćenje nastavnika i učenika, kontroliranje i usmjeravanje razvoja individualnog učenika radi poboljšanja učinka učenja u procesu učenja i donošenja prosudbi o vrijednosti učenja na kraju učenja [1]. Formativno praćenje proces je poboljšanja učenja, nije alat i nije vrsta ocjenjivanja. Praćenje je formativno kada povratne informacije budu u obliku savjeta za poboljšanje znanja, a ne za analizu prošlih grešaka ili čak prosudbu u obliku ocjene [8].

Ključna načela formativnog praćenja su da učenik stječe kontrolu i nadzor nad učenjem (a ne da učitelj povećava kontrolu i nadzor), te da je učenik uključen u proces samoregulacije učenja. To je veza između pojedinih elemenata formativnog praćenja (planiranje ciljeva, učenje, prikupljanje dokaza, postavljanje kriterija, samovrednovanje). Npr. ako nam učenik preda svoj rad ili test, vraćamo ga s kvalitetnim povratnim informacijama (ili ga čak učenici međusobno pregledavaju). Nakon vraćanja radova organiziramo učenje tako da učenici naprave korak naprijed (pomažu jedni drugima, pomažu u pisanju ispravka, uče) [2; 3]. Formativno praćenje prvenstveno je kvalitetna povratna informacija u obliku savjeta usmjerenih prema budućnosti [6].

2.1. Provjera predznanja

Provjera predznanje je stjecanje informacija o tome što učenici znaju, koje ideje imaju, koliko duboko nešto znaju/razumiju, kakve su njihove sposobnosti, osobno stavovi i uvjerenja. Provjera predznanja omogućuje učitelju da se usredotoči na učenje, planira učenje i poučavanje, otkrije jaz između postojeće i željene razine postignuća, istakne izvore učenja, otkrije snažne i slabije strane učenika. Riječ je o kognitivnoj pripremi za učenje, mentalno-emocionalnom aktiviranju učenika te otkrivanju snažnih područja i potencijala učenika [6].

Učitelj prikuplja informacije o tome što učenici znaju, koje ideje imaju, koliko duboko znaju i sposobni su nešto učiniti, kao i njihov stav/uvjerenja /stavove. Utvrđeno predznanje omogućuje fokusiranje na učenje ili planiranje učenja i poučavanja te osvjetljavanje izvora znanja učenika [4].

3. Strategije učenja čitanja

Postoji nekoliko definicija strategija učenja čitanja, ali njihova je bit jedna: strategije učenja čitanja predstavljaju proces sustavnog i organiziranog pristupa čitanju čije znanje i uporaba je bitna za učinkovitost čitanja i učenja [5].

3.1. Matrica uspoređivanja

Jedna od tehnika čitanja i strategija učenja također je matrica uspoređivanja. To je oblik tablice koji nam omogućuje usporedbu dviju ili više jedinica (događaja, ljudi, grupa, ...) po dvije ili više karakteristika. Predstavlja polazište za dublje poznavanje te učenja o osobama, idejama, predmetima, dijelovima svijeta itd [5].

4. Izvedba školskog sata

Opisani školski sat odvijao se iz predmeta povijest u 9. razredu u obliku dva sažeta (blok) pedagoška sata. Cilj je bio stjecanje znanja i postizanje ciljeva predpisanih za temu »Rat će završiti do Božića - Ratovanje (bojišnice/fronte Prvog svjetskog rata).

Odluka da se ta tema obradi na način kako je opisano u članku, donesena je zajedno sa učenicima na početku školske godine kada smo vršili pregled tema koje se uče u 9. razredu.

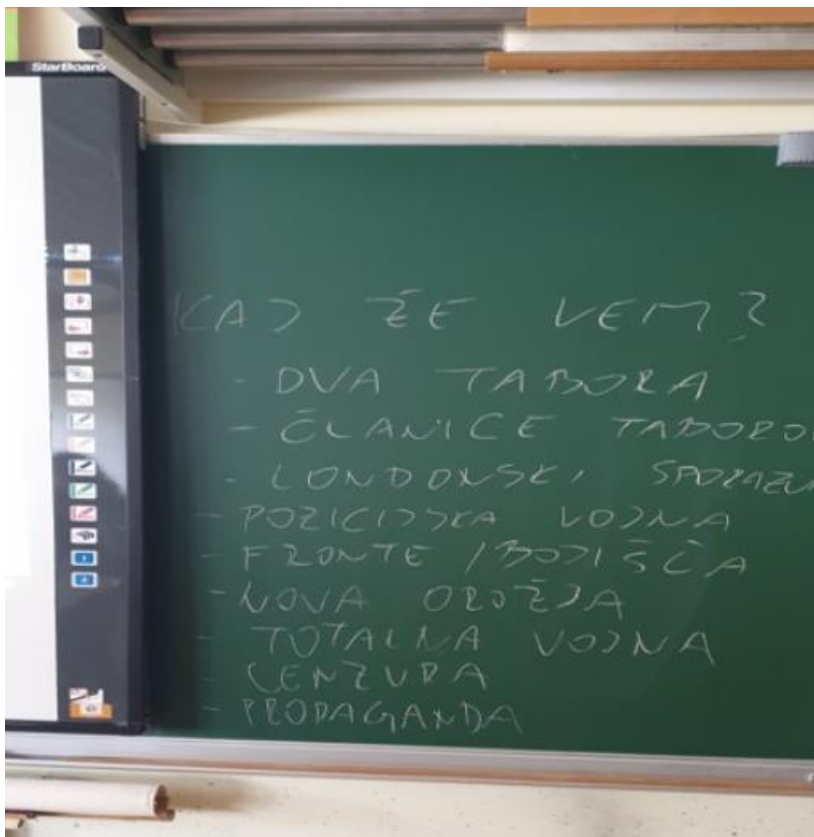
Kurikulum povijesti u osnovnoj školi propisuje sljedeće ciljeve učenja za ovu temu [7]:

- učenik opisuje način borbe u Prvom svjetskom ratu i uspoređuje ga s metodama borbe do Prvog svjetskog rata,

- učenik navodi bojišnice na kojima su se vojnici borili tijekom Prvog svjetskog rata i poznaje glavne bitke na pojedinim bojišnicama,
- učenik zna objasniti koncept svjetskog rata i totalnog rata.

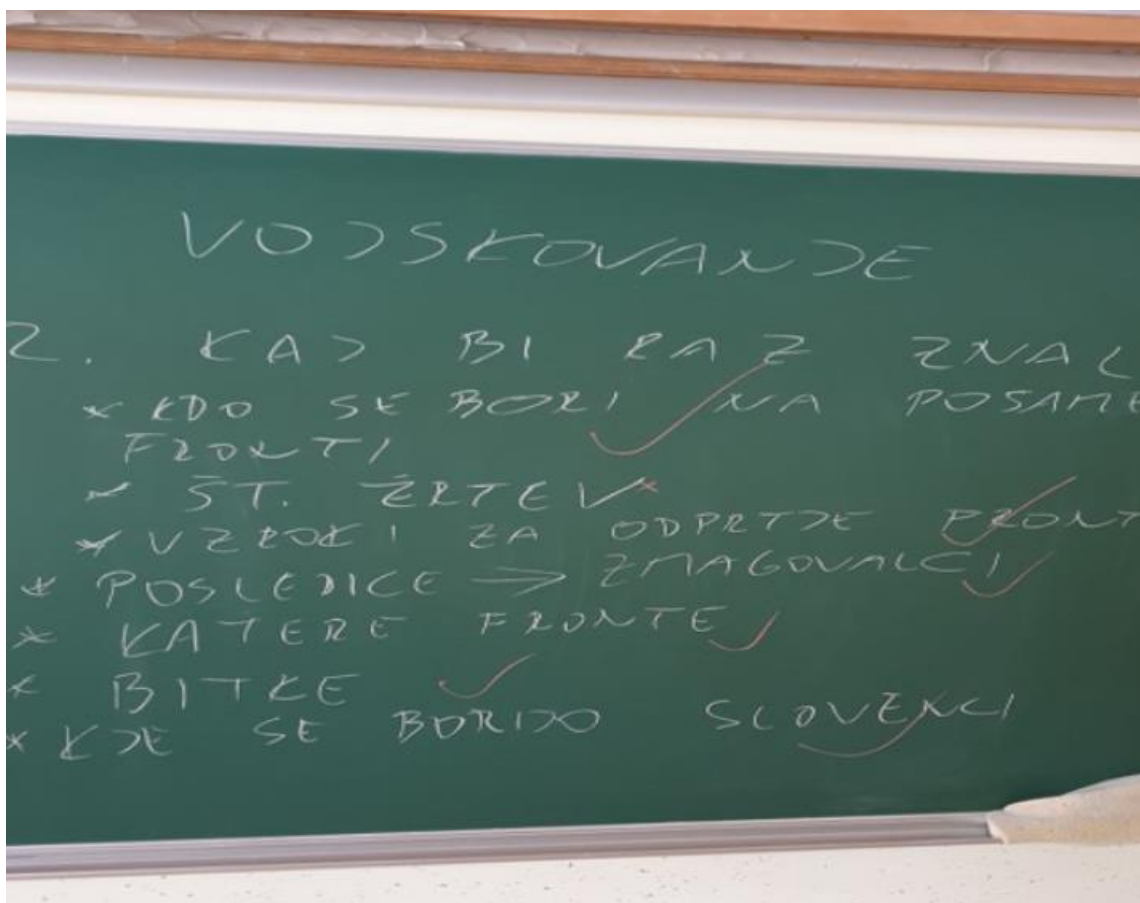
Ti su nam ciljevi bili okvirni vodič za postizanje ciljeva utijekom obrade opisane teme. Sve ostale dodatne ciljeve učenici su postavili odnosno dodali sami.

Prije nego što smo razgovarali o gradivu, bilo je potrebno provjeriti koliko je ova tema učenicima već poznata. Nakon što sam jim objasnio što će biti glavna tema današnjeg sata, učenici su iznijeli činjenice koje su im već poznate o toj temi. Sve što su učenici rekli napisano je na ploči.

Fotografija 1: Što već znam o ovoj temi? (Izvor: Osobna arhiva, 2019.)

Nakon ovog koraka slijedilo je postavljanje ciljeva. Učenici su izrazili ono što ih najviše zanima vezano za tu temu i što bi željeli na kraju znati. Na ploču smo zapisali željene ciljeve.

Fotografija 2: Postavljanje ciljeva (Izvor: Osobna arhiva, 2019.)

Nakon formiranja ciljeva uslijedio je samostalan rad učenika. Učenici su podijeljeni u šest skupina na temelju unutarnje diferencijacije. Glavni kriteriji unutarnje diferencijacije bili su učenikovo predznanje, sposobnosti i vještine, motivacija za rad i odnos prema učenju.

Svakoj skupini tada je dodijeljeno jedno bojište kojeg je morala skupina pručiti. Svaki je učenik u razredu dobio list na kojem je bila matrica uspoređivanja. Svaka je skupina na matrici popunila samo "svoje" bojište.

Za dovršavanje matrice koristili su različite izvore. Temelj su bila dva udžbenika koji su dio obveznog nastavnog materijala u 9. razredu: Raziskujem preteklost 9 i Naše stoeletje, Šolski zgodovinski atlas, 20. stoeletje v zgodovinskih virih, besedi in slikah; Od začetka 20. stoeletja do konca prve svetovne vojne (1900 – 1918). Također je učenicima bila dozvoljena upotreba interneta.

Dok su učenici izvršavali svoje zadaće, moja je učiteljska uloga prvenstveno bila usmjeravanje i poticanje učenika. Tijekom razgovora razjasnili smo moguće probleme sa svakom grupom, uputio sam ih gdje mogu pronaći točne odgovore, a istovremeno provjeravao njihova već napisana rješenja.

Nakon 20 -ak minuta rada sve su grupe završile svoj rad. Nakon toga uslijedilo je izvještavanje odnosno prezentacija rješenja pojedinih skupina. Svaka je skupina

predstavila svoje bojište, a učenici drugih skupina su rješenja za svako bojište zapisali u svoje matrice.

VOJSKOVANJE				
FRONTE	CENTRALNE SILE	ANTANTNE SILE	TRAJANJE VOJSKOVANJA (ZAČETEK IN KONEC);	NAJPOMEMBNEJŠE BITKE
BALKANSKA (SOLUNSKA)	A-O - NEMCIJA - BULGARIJA	SRBIJA FRANCIJA ČERNA GORA GRČIJA	1914-1918 BOJI V NESTO 300 1914-1915-BOJI V SRB. PMIK VOJSKE V SRBIJI	PLAVINA CER RIZKA KOLUBARA KASHARČALAN BITOLA
ZAHODNA	NEMCIJA	VB FRANCIJA BELGIJA ZDA (OD 1917)	1914-1918	BITKA PRI KRAJU VERDUN BITKA DA REKI MAENI BITKA DA REKI SOMMI BITKA ZA YPPRES (PLI)
VZHODNA	NEMCIJA A-O	RUSIJA	1914-1917 *EDIVA KJER ZMAJO CENTRALNE SILE	TANNENBERG REKA VISLA BITKA KARPATI HAZURSKA JETZERA
JUGOZAHODNA (SOŠKA)	A-O NEMCIJA	ITALIJA (KARLEJE FRANCIJA, VB, ZDA)	1915-1918 POMIC NA SREDO PUNAO 1915-1917-OST DA SOZI	12 OFEZIV (11 ITALJANSKIH, 1 A-O, VAJBDL) ZVAJZ: NEMCIJA 6 DIVIJA-DIV ZA OTRKOV DOBROD 11 BITKA-VAJBDL KRAVA, 12 DIVIJA-CUOZ RI KOBARIDU.
BLIŽEVZHODNA (KAVKAŠKA)	TURCIJA	VB RUSIJA FRANCIJA	DECEMBER 1914- NOVEMBER 1918	CALIPOL/DAODAVELE-1915-1916 KAVKAZ-1914-1917
POMORSKA VOJNA	NEMCIJA A-O	VB ITALIJA ZDA	1914-1918	VELIKA POMORSKA BITKA JUTLAUDIJA MORSKA DLOVADA NEMCIJE 1914-1918

Fotografija 3: Primjer riješene matrice uspoređivanja (Izvor: Osobna arhiva, 2019.)

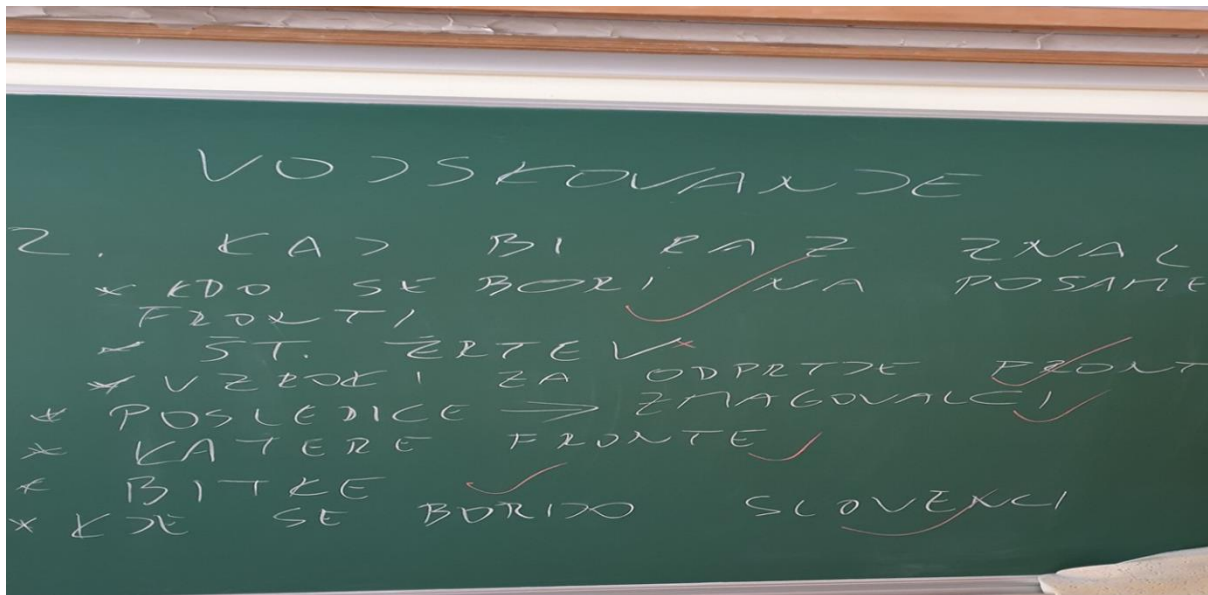
4. 1. Povratne informacije

Koliko su učenici bili uspješni u stjecanju znanja iz ove teme provjerili smo uz pomoć kviza na Kahoot platformi.

Učenici su, još uvijek podijeljeni u grupe, odgovarali na pitanja koja su se pojavila u kvizu. Zbog slabije mogućnosti pristupa internetu, učenici nisu odgovarali pojedinačno već kao grupa.

Veza na kahoot kviz: <https://create.kahoot.it/details/1cfa09ae-ac9e-4419-99a4-8b81e011b50a>

Nakon kviza uslijedio je pregled postizanja zacrtanih ciljeva. Utvrdili smo da smo savladali sve ciljeve koje smo postavili na početku sata i možemo potvrditi, da smo uspješno stekli nova znanja.

Fotografija 4: Provjera postizanje ciljeva (Izvor: Osobna arhiva, 2019.)

5. Zaključak

Činjenica da se većina nastave povijesti odvija frontalno, gdje učitelji govore učenicima ključne činjenice koje zapisuju u bilježnicu i uče ih napamet, odvraća učenike od željenog razumijevanja povijesti i ne predstavlja izazov za otkrivanje novih činjenica. Tako su učenici u procesu učenja pasivni slušaoci a ne aktivni akteri odnosno sukreatori učnog procesa. Takav način nastave ne uklanja jedan od najvećih problema samostalnog učenja povijesti, da učenici ne znaju sami izvući najvažnije iz mnoštva podataka zapisanih u udžbenicima.

Korištenjem elemenata formativnog praćenja stvari se prikazuju u potpuno drugom svjetlu. Nakon lekcije opisane u članku, možemo zaključiti da su učenici uspjeli izvući najvažnije podatke, da su stekli važno nastavno sredstvo te da su upoznali nove izvore za učenje na temu Prvog svjetskog rata. Učenici su bili aktivni dva školska sata, nastava je cijelo vrijeme bila dinamična i zanimljiva učenicima, koji su međusobno surađivali i što je najvažnije, bili su sukreatori procesa učenja i stoga suodgovorni za prijenos i usvajanje znanja.

6. Literatura

- [1] Brodnik, Vilma. Formativno spremljanje in vrednotenje znanja in učenja. <https://jazon.splet.arnes.si/formativno-spremljanje-in-vrednotenje-znanja-in-ucenja/> (16 .8. 2021).
- [2] Hattie, John (2012). Visible learning for teachers. New York&London: Routledge.
- [3] Hattie, John. Visible learning, Tomorrow's Schools, The Mindsets that make the difference in Education. <http://www.vs-kombre.kk.edus.si/komercialist/visiblelearning.pdf> (16. 8. 2021).
- [4] Kerndl, Milena (2014). Bralna pismenost – bralne učne strategije. Gradivo za seminarje. Zavod RS za šolstvo.
- [5] Pečjak, Sonja, Gradišar, Ana (2015). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- [6] Peršolja, Mateja (2016). Kako formativno spremljati?, gradivo za predavanje. Zavod RS za šolstvo.
- [7] Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf (1. 10. 2021)
- [8] William, Dylan (2013). Vloga formativnega vrednotenja v učinkovitih učnih okoljih. V: O naravi učenja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.